

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В РЕГІОНІ

Визначено сутність інвестиційної привабливості регіону та фактори, які впливають на її формування. Здійснено розрахунок рівня інвестиційної привабливості Запорізької області.

Ключові слова: інвестиційна привабливість регіону, регіональна інвестиційна політика, інвестиційні ризики.

Прискорення темпів соціально-економічного розвитку нашої країни великою мірою визначається сутністю її інвестиційної політики, спрямованої на інноваційні зрушення в галузях, які потребують першочергових структурних змін, модернізації й технічного оновлення виробництва, впровадження енерго-, ресурсощадних та екологічно безпечних технологій.

На сучасному етапі у вітчизняних і зарубіжних вчених є чимало праць, присвячених проблематиці визначення рівня інвестиційної привабливості господарюючих суб'єктів, регіонів, держави [2; 4-6; 11]. При цьому в методиках намагаються врахувати якомога більше факторів, здатних позитивно впливати на наміри інвесторів, хоча ці фактори є далеко не рівноцінними. Особливо це помітно на регіональному рівні, оскільки такі фактори, як природний, трудовий, економічний, інфраструктурний, науково-технічний потенціали, наявність податкових преференцій безпосередньо визначають обсяг залучення інвестицій до економіки регіонів; інші, зокрема доходи і видатки місцевих бюджетів, обсяги промислового та сільськогосподарського виробництва, фінансові результати від діяльності суб'єктів господарювання тощо, характеризують рівень економічного розвитку регіону, але безпосередньо не впливають на активізацію інвестиційних процесів. Дослідженню цієї проблеми присвятили свої праці такі вчені як А. Асаул, Ю. Бажал, П. Бубенко, В. Геець, В. Гусев, Т. Затонацька, М. Корецький, В. Онікієнко та інші [1; 3; 7-10].

Саме тому метою наших наукових пошуків є формування нових методичних підходів до визначення рівня інвестиційної привабливості регіону, які були б адаптованими до обсягу офіційної статистичної інформації і давали можливість налагодити системний моніторинг і визначати регіональні рейтингові рівні інвестиційної привабливості. Проведене нами дослідження спрямоване на розкриття економічної сутності категорії «інвестиційна привабливість регіону»; аналіз наявних методик визначення рівня інвестиційної привабливості регіонів; ранжування та визначення найважливіших факторів, які безпосередньо формують привабливість території для інвесторів; розробку рекомендацій щодо практичного розрахунку та інтерпретації інтегрального коефіцієнта інвестиційної привабливості регіону; застосування нових методичних підходів для визначення та оцінки рівня інвестиційної привабливості регіону.

Інвестиційна привабливість території визначається факторами інвестиційної привабливості регіону і регіональною інвестиційною політикою. Під факторами інвестиційної привабливості регіону вчені розуміють

«процеси, явища, дії, переважно об'єктивного характеру, що впливають на інвестиційну привабливість регіону і визначають його територіальні особливості» [9, с. 86]. Це, наприклад, вигідність економіко-географічного положення регіону, його природно-ресурсний, трудовий, науково-технічний потенціали, рівень розвитку інфраструктури, характеристики споживчого ринку тощо.

Відповідно, регіональна інвестиційна політика розуміється як «процес, явище, дія, переважно суб'єктивного характеру, що визначають територіальні особливості регіону» [5, с. 6]. На практиці вона втілює дії державних і місцевих органів влади та управління щодо розвитку інвестиційного процесу в регіоні, пов'язані з удосконаленням нормативно-правової бази, наданням преференцій для найбільш ефективних та значущих для регіону інвестиційних проектів, розвитком інфраструктури з обслуговування суб'єктів інвестиційної діяльності, гарантуванням безпеки діяльності підприємницьких структур.

Ретельний аналіз наявних наукових розробок з визначення рівня інвестиційної привабливості регіону, а також міркування щодо недоцільності врахування в подібних методиках факторів, які опосередковано впливають на формування інвестиційної привабливості територій, дають можливість виокремити фактори, які в комплексі цікавлять інвесторів і безпосередньо визначають обсяги інвестиційних надходжень. Перелік цих регіональних складових має такий зміст:

1. Економіко-географічне розташування: його можна оцінити за такими критеріями, як близькість регіону до кордонів держави, ступінь розвитку виробничої інфраструктури, зокрема наявність транспортних коридорів, прикордонних терміналів, нафто-, газопроводів, ЛЕП загальнодержавного значення, близькість до розвинутих промислових центрів України тощо. Зручне економіко-географічне розташування регіону є фактором "додаткової вигоди" для інвестора, оскільки надає йому істотні переваги у сфері ринкових комунікацій та можливості превентивних дій в інвестиційній сфері.

2. Природно-ресурсний потенціал: економічна оцінка мінеральних, земельних, лісових, рекреаційних ресурсів. Відповідність інтересам інвестора наявних у регіоні необхідної кількості та якості різноманітних природних ресурсів, а також можливості забезпечення ними виробничих потреб з мінімальними витратами в багатьох випадках є вирішальним фактором формування інвестиційних потоків. Неабияке значення для інвестора має також оптимальність поєднання різних видів природних ресурсів на території, способи та умови їх видобування.

3. Трудовий потенціал можна оцінити за такими критеріями: наявність трудових ресурсів, густота населення, кількість економічно активного населення, пропозиція робочої сили на ринку праці; освітньо-кваліфікаційний рівень трудових ресурсів, підготовка кваліфікованих робітників професійно-технічними навчальними закладами, підготовка кадрів ВНЗ I-IV рівнів акредитації, підвищення кваліфікації кадрів, чисельність працівників, які навчалися нових професій; вартість робочої сили, середньомісячна номінальна заробітна плата працівників.

4. Економічний потенціал найбільш доцільно визначити через обсяги ВВП та валової доданої вартості у розрахунку на душу населення. Прагнення інвестора реалізувати свої наміри в конкретному регіоні супроводжується оцінкою рівня його економічного розвитку, особливо тих галузей, куди спрямовується капітал, використання експортного потенціалу, наявності підприємств з іноземним капіталом, можливостей регіональної кооперації та кластерного формування взаємозв'язаних виробництв.

5. Місткість споживчого ринку можна оцінити за показниками сукупних витрат домогосподарств у середньому за місяць у розрахунку на 1 домогосподарство, роздрібного товарообігу та обсягу реалізованих послуг, оплачених населенням у розрахунку на душу населення. Регіони, в які спрямовується інвестиційні ресурси, оцінюються не тільки з точки зору ресурсної забезпеченості виробництва, а й як потенціальні ринки збуту продукції, робіт, послуг. Тому тенденції зростання сукупної купівельної спроможності населення, а отже, - підвищення місткості споживчого регіонального ринку, позитивно впливають на регіональний інвестиційний вибір.

6. Інфраструктурний потенціал: пропонується оцінювати за показниками щільності автомобільних шляхів і залізниць, місткості АТС, вартості основних засобів виробництва і розподілу електроенергії, газу і води на душу населення. Наявність розвинутої інфраструктури забезпечує інвестору можливість одержати необхідну кількість електроенергії, води, газу для потреб виробництва, розв'язати проблеми транспортування сировини і готової продукції, перевезення працівників тощо. Відсутність основних комунікацій часто стає нездоланною перешкодою для надходження інвестицій на певну територію.

7. Науково-технічний потенціал: оцінюється за кількістю спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи у розрахунку на 10 тис. осіб економічно активного населення, обсягом наукових і науково-технічних робіт на душу населення, обсягом затрат на НДДКР. Оцінка наявного науково-технічного потенціалу є запорукою розв'язання найважливіших на сьогодні завдань, які стоять перед Україною (це особливо актуально в контексті переходу держави на інноваційну модель економічного розвитку), а саме: технологічні й структурні зміни у виробництві, збереження та ефективне використання власного науково-технічного потенціалу, подолання залежності країни від імпорту, створення умов для високопродуктивної праці, збереження навколишнього природного середовища.

8. Інвестиційні переваги: наявність вільних економічних зон, територій пільгового інвестування в регіоні. Неоднорідність і нерівномірність економічного рівня розвитку регіонів, потреба у прискореному формуванні власне самодостатньої моделі національної економіки України зумовлюють необхідність ефективного використання механізму інвестиційних переваг. Ними можуть бути території пріоритетного

інвестиційного розвитку в умовах законодавчої стабільності. Однак слід зазначити, що тільки факт наявності пільг не робить українські спеціальні економічні зони більш привабливими порівняно із зарубіжними. Втім, для окремих територій України надання статусу територій з пільговими умовами оподаткування може стати вагомим фактором подолання їх депресивності.

9. Інвестиційні ризики: при їх оцінці варто взяти до уваги такі ризики: політичний ризик – наявність або відсутність політичної та кадрової стабільності, авторитетність місцевої влади; економічний ризик – активність регіону в реалізації економічних реформ і регуляторної політики, адекватність інвестиційних намірів стратегії економічного розвитку регіону; соціальний ризик – демографічне навантаження постійного населення, міжрегіональна та міждержавна міграція, грошові доходи населення, рівень розвитку соціальної інфраструктури в регіоні, кількість безробітного населення, криміногенна ситуація; екологічний ризик – ступінь забрудненості природного середовища, наявність зон екологічного лиха. Інвестиційні ризики є далеко не другорядним фактором, що визначає інвестиційну привабливість території. Саме сприятлива політична, економічна, соціальна та екологічна ситуація є гарантією стабільного суспільного "самопочуття" в регіоні, уникнення інвестором різноманітних втрат через обставини, які не залежать від нього і не можуть бути керованими з його боку.

Оцінку факторів, які визначаються кількісними показниками, пропонується здійснювати шляхом розрахунку інтегрального коефіцієнта інвестиційної привабливості. Для оцінки факторів, які не можна охарактеризувати показниками офіційної статистики (вигідність економіко-географічного розташування, умови пільгового оподаткування, законодавча стабільність, інвестиційні ризики), проводиться процедура експертної оцінки з наступним рейтингуванням. Системний моніторинг інвестиційної привабливості всіх регіонів України слід здійснювати, виходячи виключно з обсягу інформації, пропонованої офіційною статистикою, абстрагуючись від суб'єктивних поглядів на її зміст. З метою ж деталізації та більш поглибленого визначення рівня інвестиційної привабливості кожного окремо взятого регіону України доцільним є проведення експертних опитувань.

З метою підвищення прикладної цінності проведеного дослідження всі перелічені фактори умовно можна поділити на дві групи: фактори об'єктивного (некеровані) і фактори суб'єктивного (на які можна впливати) характеру. Такий поділ є досить умовним, оскільки об'єктивні в короткостроковій перспективі фактори є суб'єктивними в довгостроковій. До першої групи зараховуємо: економіко-географічне розташування, природно-ресурсний і трудовий потенціали. До другої групи: фактори місткості регіонального споживчого ринку, економічного, інфраструктурного та науково-технічного розвитку, наявності інвестиційних переваг та ризиків.

З метою практичної апробації запропонованих методичних підходів здійснено розрахунок рівня інвестиційної привабливості Запорізької області. Значення індексів відносної сприятливості окремих факторів інвестиційної привабливості територій були одержані шляхом зіставлення їх значення в окремому регіоні із середньоукраїнськими показниками. Запорізька область належить до регіонів, які відзначаються середнім рівнем сприятливості об'єктивних і суб'єктивних факторів інвестиційної привабливості територій, хоча

одержані індекси і поступаються перед середньоукраїнським значенням. Близькі до середнього останнього обласні індекси були одержані виключно за рахунок таких факторів, як відносна вигідність економіко-географічного розташування, природноресурсний потенціал, дешевизна робочої сили та наявність умов пільгового оподаткування. Усі інші фактори інвестиційної привабливості регіону мають рівень сприятливості нижчий або значно нижчий, ніж у середньому по Україні.

Рівень відносної сприятливості в регіоні факторів інвестиційної привабливості території суб'єктивного характеру дає підстави акцентувати увагу на нижчій, ніж у середньому по державі, результативності регіональної інвестиційної політики, а отже - на наявності резервів підвищення інвестиційної привабливості регіону вже у відносно близькій перспективі.

Реалізація зазначених об'єктивних передумов для активізації залучення в регіон необхідних обсягів інвестицій потребує розробки і впровадження на регіональному рівні комплексної програми інвестиційного розвитку.

Пріоритетними напрямками інвестиційної політики мають стати підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня трудових ресурсів регіону, розбудова регіональної мережі комунікацій та транзитних транспортних систем, розширення місткості регіонального споживчого ринку, зниження рівня інвестиційних ризиків економічного і соціального характеру.

У рамках проведених досліджень ми оцінили інвестиційну привабливість регіонів України на новій методологічній базі. У подальшому буде продовжено роботу з удосконалення математичного інструментарію розрахунку інтегральних коефіцієнтів інвестиційної привабливості з акцентом на факторах об'єктивного характеру з урахуванням вагомості окремих факторів та їх груп в умовах конкретного етапу розвитку вітчизняної економіки. Доцільною є також розробка формалізованої моделі оцінки факторів, які не мають висвітлення в показниках офіційної статистики, що дасть змогу, з одного боку, більш поглиблено, а з іншого – об'єктивно проаналізувати регіональні відмінності їх значень. Це окреслює перспективи подальших наукових досліджень автора у сфері теорії та практики інвестиційної політики держави.

Список літератури

1. Асаул, А. Систематизация факторов, характеризующих инвестиционную привлекательность регионов [Текст] / А. Асаул // Региональная экономика. – 2004. – № 2. – С. 53-62.
2. Бажал, Ю. Інноваційний розвиток економіки та напрямки його прискорення: Наук. доп. [Текст] / Ю. М. Бажал, І. В. Одотюк, М. С. Данько та ін.; За ред. В. П. Александрової. – К.: Ін-т економіч. прогнозування, 2002. – 80 с.
3. Бубенко, П. Чому гальмуються інноваційні процеси в Україні [Текст] / П. Бубенко, В. Гусєв // Економіка України. – 2009. – № 6. – С. 30-39.
4. Ватаманюк, З. Розвиток інституційного інвестування в Україні [Текст] / З. Г. Ватаманюк, Т. М. Кушнір // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 124-132.
5. Гець, В. Інноваційна перспектива України [Текст] / В. М. Гець, В. П. Семиноженко – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
6. Герасимова, С. Роль фінансових посередників в організації інвестиційної діяльності акціонерних товариств [Текст] / С. В. Герасимова // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 103-112.
7. Дацій, О. Інноваційні моделі забезпечення економічної безпеки держави [Текст] / О. І. Дацій // Інвестиції: практика та досвід – 2008. – № 19. – С. 5-8.
8. Затоначька, Т. Економіко-правові аспекти бюджетного інвестування в інноваційній сфері [Текст] / Т. Г. Затоначька // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 36-44.
9. Онікієнко, В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України: монографія [Текст] / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, І. В. Терон – К. Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2006. – 480 с.
10. Сидорова, А. Напрями інноваційного розвитку в промисловості України [Текст] / А. Сидорова, Г. Анісімова // Економіка України. – 2009. – № 3. – С. 19-26.
11. Шурик, М. Фінансове забезпечення інноваційного процесу макрорегіону [Текст] / М. В. Шурик // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 34-42.

РЕЗЮМЕ

Изюмская Виктория

Оценка инновационно инвестиционного климата в регионе

Определенно сущность инвестиционной привлекательности региона и региональной инвестиционной политики. Рассмотрены факторы, которые влияют на формирование инвестиционной привлекательности территорий, интересуют инвесторов и определяют объемы инвестиционных вложений. Осуществлен расчет уровня инвестиционной привлекательности Запорожской области и предложены приоритетные направления ее региональной инвестиционной политики.

RESUME

Izyumskaya Viktoriya

Estimation of innovative investment climate in region

Certainly essence of investment attractiveness of region and regional investment policy. Factors, which influence on forming of investment attractiveness of territories, interest investors and determine the volumes of investment investments, are considered. The calculation of level of investment attractiveness of the Zaporozhia area is carried out and priority is offered directions of its regional investment policy.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2010 р.